

Glede na to, da so sodelovali pripadniki zelo različnih strok, je bilo treba najprej uskladiti terminologijo. Tej so avtorji posvetili eno uvodnih poglavij, na koncu pa so dodali še terminološki slovar.

Predstavili so zgodovinski razvoj vrtničarstva po svetu, v Evropi in pri nas in izvedli medsebojne primerjave. Opravili so obsežno terensko delo in pojav osvetlili s pomočjo anketiranja ter analiz socialnoekonomskih značilnosti prebivalcev – uporabnikov vrtničkov (izvor, starostna, spolna in izobrazbena struktura, delovna aktivnost, gostota in tip poseljenosti), analiz vrtničkov (lokacija, razporeditev, velikost, raba zemljišč, ugotavljanje kakovosti prsti, lastnosti rastlin in lastnosti podzemne vode z vzorčenjem ter kemijsko in fizikalno analizo, infrastrukturna opremljenost, lastniške razmere, vrste objektov na vrtničkih, dostopnost, oddaljenost od stalnih bivališč) in analiz medsebojnih odnosov in vplivov med vrtničkarji in urbanim okoljem.

Tudi v Ljubljani so se značilnosti vrtničarstva močno spreminjale. Po 2. svetovni vojni so se pojavili povsem novi motivi za obdelovanje zemlje. Vse manj je bilo eksistenčnih razlogov, rasli pa so pomen vrtničarstva kot prostočasovne dejavnosti, pomen stika z naravo in sprostitve zaradi siceršnje prostorske utesnjenosti. Rasle so potrebe po fizični aktivnosti, druženju in možnosti pridelave zdrave hrane.

Ker je razvoj vrtničarstva vse 20. stoletje potekal stihijsko in ker vrtničkarji niso bili ozaveščeni in seznanjeni s širšo problematiko, so bili ti na eni strani žrtev okoljsko negativnih pojavov (bližina prometnic, industrije, onesnaženost prsti, hrup, neugodne vodne razmere), na drugi strani pa so se sami pojavljali kot onesnaževalci okolja (nepriprava gnojenje in uporaba fitofarmaceutskih sredstev, ogrožanje podzemne vode oziroma vodovarstvenih območij, infrastrukturna neurejenost, estetska oporečnost).

Vrtničarstvo v Ljubljani je doseglo največji obseg (267 ha) sredi devetdesetih let 20. stoletja, ko se je z dejavnostjo po oceni ukvarjalo 12.000 vrtničkarjev. Ob prelomu tisočletja pa se je že kazal drugačen trend; s sodobnimi družbenopolitičnimi spremembami oziroma spremembami načina življenja in zaradi poostrenih pogojev oziroma zahtev v prizadevanju za bolj trajnostni razvoj se je dejavnost začela krčiti. Do leta 2005 naj bi število vrtničkarjev že upadlo na 10.000. Leto kasneje so mestne oblasti ostro ukrepale proti nelegalnim vrtničkarjem, vrtnički in vrtničarstvo pa so prvič postali sestavni del prostorskih načrtov. Krčenje zemljišč z vrtnički so tako povzročili tudi novi standardi in leta 2008 jih je bilo še 218 ha ali skoraj petino manj kot v času največjega razmaha.

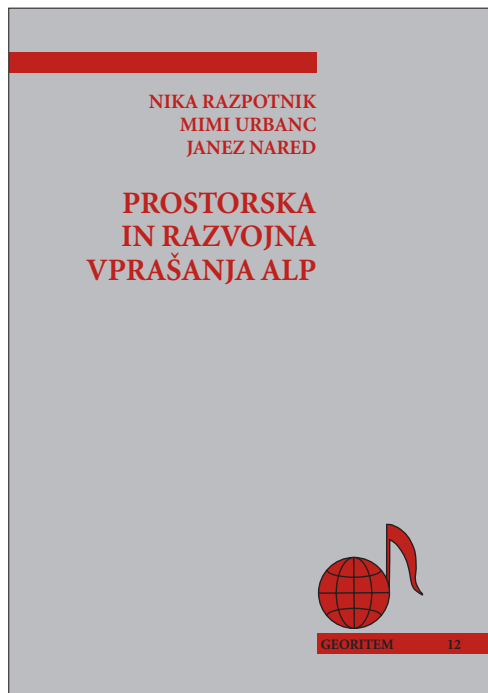
Cilj interdisciplinarne raziskave je torej bil, povezati predstavnike vrtničkarjev, mestnih oblasti in stroke ter dejavno prispevati k pozitivnim premikom na področju načrtovanja vrtničarstva. To pomeni upoštevati minimalne lokacijske standarde, pomagati pri odkrivanju najprimernejših lokacij za ureditev vrtničkov in predlagati, s katerih lokacij bi bilo z vidika trajnostnega razvoja in dolgoročne zaščite vodnih virov vrtničke še treba črtati. Prav tako so pomembni predlogi glede takojimenovanih mikroelementov urejanja vrtničkov (temeljna infrastrukturna opremljenost, dostopnost, skupni prostori, videz, funkcionalnost, enotnost, velikost), posebej pa predlog stalnega ustreznega izobraževanja vrtničkarjev, s čimer se lahko njihova okoljska ozaveščenost in stanje v okolju bistveno izboljšata.

Maja Topole

Nika Razpotnik, Mimi Urbanc, Janez Nared:
Prostorska in razvojna vprašanja Alp
Georitem 12

Ljubljana 2009: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 94 strani, 15 slik, 24 preglednic, ISBN 978-961-254-128-6

Alpe podobno kot druga gorovja izkazujejo izrazito razvojno dvojnost. Na eni strani nekatera dobro povezana in dostopna dolinska območja doživljajo blaginjo, ki je pogosto povezana s suburbanizacijo predalpskih metropolitanskih območij, na drugi strani pa obstajajo območja, ki za ljudi in kapital niso več zanimiva in so zato podvržena depopulaciji. Urbanizacija Alp se spreminja, zlasti zaradi vpliva strukturnih sprememb v gospodarstvu. Globalizacija in temeljni kulturni premiki v družbi vodijo k bolj izraziti internacionalizaciji tudi bolj odročnih alpskih pokrajin. Za alpski prostor se navaja zlasti rast

in širitev rekreacijskih funkcij iz večjih mest proti podeželju, ki zato počasi pridobiva urbane funkcije in vse bolj urbano podobo. Na drugi strani starejša mestna središča z bogatimi zgodovinskimi in kulturnimi zmožnostmi pogosto stagnirajo, če se nahajajo zunaj razvojnega kroga, ki se običajno izoblikuje okoli večjih metropolitanskih območij. S temi in drugimi vprašanji se ukvarja knjiga *Prostorska in razvojna vprašanja Alp*, ki je v bistvu povzetek dragocenih rezultatov projekta DIAMONT, ki je potekal v okviru Interreg IIIIB programa za območje Alp.

Zanimivo je zlasti prvo poglavje knjige, ki skuša preseči prevladujoče »ekonomsko« gledanje na razvoj določenega prostora in skuša vpeljati širši pogled, ki temelji na kulturnih razlikah. Pomen kulturnih dejavnikov za regionalni razvoj je v svetovni literaturi običajen predmet raziskovanja, a precej pogosteje na teoretski kot praktični ravni. Zato je to poglavje zelo zanimivo, saj predstavlja strukturiran in nazoren prikaz vpliva kulturnih dejavnikov na regionalni razvoj. Izsledki temeljijo na analizi vprašalnika ključnih strokovnjakov iz alpskega prostora in nudijo zanimive, mestoma presenetljive rezultate. Analiza tako kaže, da trajnostni razvoj, ki je paradigma številnih evropskih razvojnih dokumentov, za anketirane strokovnjake ne predstavlja strateške prednosti v regiji.

Naslednje poglavje je analiza stanj in teženj v prostoru Alp. A ne gre zgolj za klasično kvantitativno analizo na podlagi podatkovnih baz, temveč širšo mnenjsko analizo strokovnjakov oziroma izvedencev z metodo delfi analize. Izoblikovale so se najpomembnejše grožnje razvoja Alp tako v sedanjosti kot v bodočnosti, med njimi pa je najbolj izpostavljen proces marginalizacije alpskega podeželja, zlasti tistega, ki sloni na kmetijstvu in gozdarstvu ter je podvržen izseljevanju in staranju prebivalstva. Poudarjeni so tudi problemi zaraščanja kulturne pokrajine z gozdom, širjenjem urbanizacije na ranljiva podeželska območja, gospodarska stagnacija zaposlitvenih središč, slaba opremljenost središčnih naselij s funkcijami in podobno. Nadalje je predstavljena tudi bolj klasična razvojna tipizacija na podlagi več kot 80 podatkov, zbranih za celotni alpski prostor na občinski ravni. Zemljevid omenjene tipizacije kaže, da so južni obronki Alp, med katere spadajo tudi slovenske Alpe, razvojno najbolj ogroženi.

Dodatna vrednost knjige je tudi ta, da se avtorji ne zaustavijo zgolj na znanstveni analizi problemov regionalnega razvoja Alp, ampak skušajo narediti tudi korak naprej. V poglavju o instrumentih spodbujanja regionalnega razvoja so opredeljeni zakoni in predpisi, instrumenti prostorskega načrtovanja, gospodarske spodbude, prostovoljni sporazumi, raziskave in informacije na vseh prostorskih ravneh, od občinske do evropske. Avtorji so tako pripravili bogat seznam instrumentov regionalnega razvoja za celotne Alpe, pri čemer so najštevilčnejši prostorsko-načrtovalski, nato pa gospodarski instrumenti. Izbrani instrumenti so bili nato še dodatno preverjeni na izbranih območjih, kjer so skušali opredeliti relevantnost oziroma vpliv in izvedljivost posameznih instrumentov na dejanski razvoj. Avtorji nadalje tudi zagovarjajo participativen proces spodbujanja regionalnega razvoja, zato podrobno opisujejo izkušnje in spoznanja s šestih testnih območij, kjer so bile organizirane delavnice z lokalnimi deležniki. V tem procesu so lokalni deležniki sami ugotavljali priložnosti in nevarnosti razvoja regije, v kateri živijo, s strani strokovnjakov je bila določena le metoda in glavni cilj delavnice.

Knjiga je primerno zaključena s pogledom na razvojna vprašanja slovenskih Alp. Avtorji tako ugotavljajo, da kulturni dejavniki, kot so jezik, prisotnost manjšin in kulturna prvobitnost, predstavljajo pomembnejše dejavnike regionalnega razvoja slovenskih Alp kot v ostalih državah. Manj pa se razlikujejo slovenske Alpe po glavnih razvojnih problemih, ki tarejo preostala alpska območja: marginalizacija odročnejših območij, zaraščanje z gozdom, podnebne spremembe in negativen vpliv na zimski turizem ... Poseben poudarek namenjajo avtorji občini Idrija, kjer sta bili izvedeni dve delavnici in koder so občani sami opredelili vse probleme pa tudi priložnosti za nadaljnji razvoj občine.

Knjiga je edinstvena iz dveh razlogov. Prvi je njena širina. Razvojnih problemov Alp se loteva iz kompleksnega, večdisciplinarnega pristopa in zajema kulturne, gospodarske, prostorske in druge vidike regionalnega razvoja. Hkrati analizira celotne Alpe, ne le posamična območja. Druga posebnost je njena aplikativnost – knjiga ni zgolj študija razvojnih problemov alpskega območja, ampak nakazuje tudi možne metodološke pristope reševanja in pospeševanja razvoja, ki bi bili primerni tudi za druga območja. Podaja inovativne primere vključevanja javnosti v procese odločanja in je zato nepogrešljiva za vse tiste, ki se ukvarjajo z regionalnim in prostorskim načrtovanjem. Hkrati bo zanimivo branje za vse navdušence nad kulturnimi vrednotami alpskega območja.

David Bole

Lučka Ažman Momirski, Drago Kladnik:
Preobrazba podeželske kulturne pokrajine v Sloveniji
Georitem 13

Ljubljana 2009: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 162 strani,
19 preglednic, 29 zemljevidov, 6 grafikonov, 20 fotografij, ISBN 978-961-254-141-5

Izhodišče predstavljene monografije temelji na spoznanju, da je dejansko stanje prostorskih razmerij, to je odnosov med posameznimi ustvarjenimi prostorskimi prvinami, čedalje slabše. Razloge za takšno stanje lahko med drugim najdemo v preveliki splošnosti programskih in prostorskih aktov. Posledica njihove posplošenosti je tudi nezmožnost dovolj natančnega prenosa z načrtovalske na projektno in izvedbeno raven. Zaradi tega je zaznati tudi odsotnost učinkovite kontrole izvajanja prostorskih določil. Nekatere pravkar omenjene vrzeli je poskusila zapolniti monografija z naslovom *Preobrazba podeželske kulturne pokrajine v Sloveniji*, ki, kot pravita avtorja »... *podaja večplastne odgovore na obseg in vzroke prostorskih, pa tudi družbenih, gospodarskih in fiziognomskih sprememb v kulturni pokrajini na slovenskem podeželju* ...«.

Monografija je rezultat dveletnega projekta, ki sta ga v okviru Ciljnega raziskovalnega programa Konkurenčnost Slovenije 2006–2013 financirala Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije in Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Ambicija obstoječe monografije je prikazati pokrajinske spremembe, ki nastajajo zaradi spremenjanja poselitve in posodabljanja kmetijstva: kakšne so te spremembe, v kakšnem obsegu se pojavljajo,